

Вила у селу Обрадовце

Трагом мајстора из Црне Траве, који су изградили нека од репрезентативних београдских здања, Зоран Цветковић је пронашао праве архитектонске бисере у селима овог краја

Прича о магистру Зорану Цветковићу, који признаје да највише воли када га називају путописцем, историја је нашег трајања, посртња, али и надања. Звање магистра добио је на Електротехничком факултету у Београду, смер Управљање електроенергетским системима, а епитет путописца заслужио неуморним шпартањем по Србији.

Тужне празне школе

— Посетио сам око 300 места и снимио више од 20.000 фотографија. После првих путовања, подржала ме је САНУ и 2018. године, на иницијативу академика Драгана Шкорића и Вере Батине, Академијски одбор за село помогао је организовање изложбе „И ово је Србија”, на којој сам представио неке од својих фото-репортажа — прича Цветковић.

Кућа породице Николић у селу Брод

НЕКЕ ШКОЛЕ РУИНЕ, НЕКЕ СЕ ЈОШ ДРЖЕ

— У 19. и 20. веку настојало се да свако, бар мало веће село има своју школу. Ових година додги се да се у целој општини, на истоку и југу Србије, не роди ниједно дете. Путујући тим крајевима најчешће сам наилазио на затворене школе, напуштене, полурушене или срушене школске зграде. Примери обрушених школа су у црнотравским селима Брод, Добро Поље, Јабуковик, Крстићево, Острозуб, Павличине. Међутим, постоје и школске зграде, које још увек, додуше без ђака, одолевају дугим, снежним планинским зимама. Најлепши пример сеоске школе, изграђене у стилу народне архитектуре, јесте школа у Преслапу — каже Зоран Цветковић.

Почетни утисци и искуство усмерили су га да даља путовања и истраживања назове: „Заборављена Србија” и то из два разлога: да боље упознамо делове Србије, у које се ретко или уопште не одлази или да се сетимо напуштених села и људи у њима. Он примећује и да је у српским селима све мање становника.

— Чини ми се да куће, у којима се не живи, и школе, у којима нема ђака, брже пропадају. И након сваке снежне зиме све је више срушених кровова и зидова.

Тако је Цветковић кренуо траговима Јована Цвијића, Јосифа Панчића, Евлије Челебије, Феликса Каница, Џона Рида, Арчибалда Рајса и Ребе-

ке Вест кроз Србију. Читајући дела, белешке и текстове тих научника и путописца пожелео је да посети крајеве које су они описивали.

Прва путовања објединио је пројекат „Србија плус – лепа земља добрих људи“ (2011–2018). У источној Србији путовао је селима Црне Траве, Димитровграда, Књажевца, Зајечара,

Жагубице. Личне утиске с пута, фотографије и забележене приче мештана објављује на интернет порталу.

Пре две године реализовао је пројекат „Заборављена Србија – последње године црнотравских села“ и посетио 25 села тога краја. Наметнуло се, каже, неколико заједничких тема: архитектура, баште,

Некадашња школа у селу Оštrozub

школе, домови, чесме, споменчесме и споменици, извори и речице.

— Позната је прича да су најпознатији мајстори димњака и репрезентативних, београдских здања у предратној и послератној Југославији били црнотравски мајстори, али су они у својим селима за себе градили изузетно једноставне куће. Међутим, путујући црнотравским селима пронашао сам изузетно вредне примере кућа имућнијих породица, на пример, здање породице Николић, у Броду — каже наш саговорник.

Описује своје изненађење када је кренуо шумским путем, који, чинило се, не води никада и стигао до села Обрадовце, у којем стоји неколико предратних кућа, које би могле да буду у било ком старом, елитном делу неког од наших већих градова.

Задружни домови некад понос

— Посебно значајни објекти у нашим селима били су задружни домови, касније преименовани у домове културе. Првим петогодишњим планом ФНРЈ зацртано је да се изгради око 1.500 задружних дома. Урађено је 15 типских архитектонских пројеката, који су били прилагођени поднебљу, расположивом грађевинском материјалу, знајима локалних мајстора и величини села. Последњих година су напуштени и заборављени, а у црнотравској општини репрезентативне примере ових дома нашао сам у Добром Пољу и Кални — вели Цветковић.

Последњих година реконструишу се српске пруге, уклањају стари колосеци и зграде железничких станица. Цветковић је жељео да бар фотографијама од заборава сачува део 130 година дуге историје српске железнице. Тако је током 2020. путовао пругом некадашњег ваза „Оријент експреса“. На траси од Шида до Димитровграда посетио је стотинак железничких станица и стајалишта, направио око 5.000 фотографија на којима су зграде, чекаонице и перони, пружна сигнализација, старе ручне скретнице, водоторњеви. То је тема пројекта „Индустријско наслеђе на прузи 'Оријент експреса' кроз Србију“ који Цветковић намерава да допуни и призорима које ће до краја 2021. снимити на трамсама војвођанских пруга.

Данило Коцић
Фотографије из личне архиве З. Цветковића